

FAGLIG FORSVARLIGHED

FAGLIG FORSVARLIGHED

Forfatter og Udgiver: Radiograf Rådet

Medforfattere:

Gitte Samsøe, Radiografuddannelsen, PH Metropol

Karen Johnsen, Røntgen og skanning, Viborg

Copyright © Radiograf Rådet

2. udgave, 1 oplag 2018.

Alle rettigheder forbeholdes.

Fotografisk, mekanisk eller anden form for gengivelse eller mangfoldiggørelse er kun tilladt med angivelse af kilde.

FORORD

Af Charlotte Graungaard, Formand

Som radiografer står vi overfor forskellige valg i vores professionelle virke. Vi er pålagt at tage stilling til hver eneste patient og undersøgelse ud fra individuelle forudsætninger og derved kalder alle beslutninger på større eller mindre overvejelser.

Som fagforening for radiograferne ønsker Radiograf Rådet at fremhæve, hvad det indebærer at arbejde fagligt forsvarligt. Dette skrift vil uddybe, hvad der ligger i faglig forsvarlighed.

For patienten, såvel som den enkelte radiograf, kan det få store konsekvenser, hvis behandlingen af den ene eller anden grund ikke lever op til standarder, der er fagligt forsvarlige.

Som autoriseret sundhedspersonale har alle radiografer et fagligt såvel

som et personligt ansvar for det arbejde de udfører.

Radiografers faglige kompetencer inddrages, når der aktivt tages stilling til arbejdets udførelse og ansvar for en forsvarlig praksis.

Derfor er det også dit ansvar at sige fra og gøre ledelsen opmærksom på, hvis du i dit arbejde oplever, at du ikke er i stand til at udøve faglig forsvarlig radiografi.

Ledelsen har også et ansvar; nemlig ansvar for, at rammerne for arbejdets tilrettelæggelse og udførelse gør det muligt at udøve faglig forsvarlig radiografi, således at patienterne modtager den optimale undersøgelse og behandling.

Med baggrund i ovenstående har Radiograf Rådet udarbejdet denne folder.

Charlotte Graungaard Falck

INDLEDNING

I folderens første del udfoldes begrebet faglig forsvarlighed og i folderens sidste del præsenteres tekster fra nogle af de aftaler og rettigheder, der er indgået for sundhedspersoner.

RADIOGRAFENS FAGLIGE ANSVAR

Dette skrift har overskriften "Faglig forsvarlighed" og heri ligger, at hvad der kan "forsvares" eller med et andet ord "begrundes" i fagets samlede teoretiske og anerkendte viden, er forsvarligt i fagets praksis.

Forskellige styrende officielle dokumenter understøtter radiografers ret og pligt til at overveje og følge hvad, der kan forsvares og begrundes.

Radiografer falder ind under kategorien "sundhedspersoner" og begrebet defineres i Sundhedsloven således:

"Ved sundhedspersoner forstås personer, der er autoriserede i henhold til særlig lovgivning til at varetage sundhedsfaglige opgaver, og personer, der handler på disses ansvar" (1. kap 1 § 6)".

Når radiografer har fået en autorisation, så er det for at sikre, at arbejdet

udføres på en bestemt måde, som står beskrevet i *Lov om autorisation af sundhedspersoner og om sundhedsfaglig virksomhed (2)*.

Autorisationsloven handler om, at kunne, der har gennemført en bestemt faglig sundhedsuddannelse, har ret til at benytte en bestemt titel.

Såfremt en sundhedspersons faglige virke ikke lever op til autorisationslovens krav, så kan det få forskellige alvorlige konsekvenser. Den yderste konsekvens er at få frataget sin autorisation (2).

Autorisationsloven udstikker rammer for, hvordan den faglige virksomhed skal udøves.

"En autoriseret sundhedsperson er under udøvelse af sin virksomhed forpligtet til at udvise omhu og samvittighedsfuldhed" (2 kap 5, § 17).

At arbejde samvittighedsfuldt og med omhu vil sige, at man udover at kende til fagets standardprocedurer, protokoller, retningslinjer og instrukser, også bevarer et blik for, at standarder skal justeres med afsæt i, hvordan den enkelte patient eller borger fremtræder.

Når radiografer bearbejder observationer og indtryk af hver enkelt patient ud fra faglig viden inden de handler i en given situation, så kan man betegne arbejdet som udført med omhu og samvittighedsfuldt.

Omhu fordi hver eneste situation betragtes for sig.

Samvittighedsfuldt fordi situationsindtrykket bearbejdes intellektuelt i forhold til faglig viden om de muligheder, der bydes i det aktuelle tilfælde.

Som foreskrevet i BEK 975 (3) og 1090 (4) skal radiografer i deres arbejde både virke og medvirke til, at patienten eller borgeren tilbydes en faglig forsvarlig undersøgelse og/eller behandling. Heri ligger at patienten eller borgeren ikke udsættes for unødigt belastning eller fare.

Når radiografer i arbejdets udførelse f.eks. tænker princippet om ALARA (as low as reasonable achievable) ind i arbejdet eller tænker over, hvor hjælpere bedst placeres på stuen og medvirker til hjælpere brug af beskyttelsesudstyr, så er det gode eksempler på valg, der medfører at faget udføres forsvarligt.

Det kan være tekniske indstillinger, der ændres

ud fra patientens fremtoning eller ud fra oplysninger på henvisningen eller det kan være lejring, der tilpasses patientens muligheder og begrænsninger, men så optagelser lever op til kriterier for billedkvalitet.

Et andet eksempel er, når radiografer omhyggeligt markerer side på hver eneste optagelse, som instruksen foreskriver på den pågældende afdeling og kontrollerer alle optagelser inden optagelserne sendes til beskrivelse og arkivering (5: 5.2.1).

Omhu og samvittighedsfuldhed kan også ligge i at være nærværende i forhold til at tilpasse kommunikation og omsorg til patientens ønsker, muligheder og begrænsninger.

Dette beskrives i sundhedslovens forpligtelser om at informere og kommunikere på patientens præmisser.

"Informationen skal gives løbende og give en forståelig fremstilling af sygdommen, undersøgelsen og den påtænkte behandling. Informationen skal gives på en hensynsfuld måde og være tilpasset modtagerens individuelle forudsætninger med hensyn til alder, modenhed, erfaring m.v." (1. Kap 5, § 16, stk. 3).

Det betyder, at dialog med patienten skal tilpasses den enkelte og det kræver, at radiografer betragter dét

at tage sig tid til at få indtryk af, hvad der er den enkeltes behov, som en naturlig del af undersøgelse og behandling. Dialog med patienter kan altså ikke være rutinepræget, men skal tage hensyn til hver individuel situation.

Sundhedslovens kap 5, citeret ovenfor, giver med teksten dermed også radiografer lovmæssig ret til at bruge dén tid, det tager at tilrettelægge og udforme individuel hensynsfuld information og kommunikation med hver enkelt patient eller borger.

Øget patientinddragelse er da også ét af de otte nationale mål for sundhedsvæsenet, som **Sundheds- og Ældreministeriet**, Danske Regioner og Kommunernes Landsforening har opstillet i fællesskab (8).

I Vejledning om håndtering af parakliniske undersøgelser (6) nævnes netop dialog med patienten med henblik på at sikre, at patienten har givet samtykke, som ét af tre eksempler på særlige problemstillinger på billeddiagnostiske afdelinger:

- 1) Sikring af, at patienten har givet informeret samtykke forud for røntgenundersøgelse med kontrastmiddel.
- 2) Sikring af de nødvendige forundersøgelser som f.eks. S-kreatinin før undersøgelse med kontrastmiddel.

3) *Sikring af den nødvendige journalføring af delprocesserne ved undersøgelsen, herunder af ordination og indgift af kontrastmiddel.* (6. 5.3 afsnit C).

I faglig forsvarlighed ligger også, at radiografer indbyrdes drøfter situationer, som kan karakteriseres som "utilsigtede hændelser". Af Sundhedsloven fremgår det, at sundhedspersonale har en skærpet pligt til at rapportere utilsigtede hændelser, og at sygehusene har pligt til at handle (1 kap. 61, § 198 – 202).

Det er derfor vigtigt, at radiografer støtter hinanden i at tage sig tid og give hinanden den tid det tager at få situationen beskrevet og rapporteret.

Når radiografer arbejder med uddelegerede opgaver, så indebærer faglig forsvarlighed, at være oplært til opgaven og følge de instrukser, der er udarbejdet.

"På sygehuse, klinikker, plejehjem og andre lignende institutioner har ledelsen ansvaret for, at der foreligger instruks for en fagligt forsvarlig tilrettelæggelse af delegeret virksomhed, herunder at medhjælperne er instrueret og oplært heri " (7. § 4).

Det medfører, at radiografen skal sige til, hvis der er behov for yderligere instruktion og oplæring.

Love, betænkninger og vejledninger udstikker således, hvordan arbejdet skal udføres for at leve op til fagligt forsvarligt arbejde. Radiografer må ud fra kravene efterspørge de nødvendige rammer for arbejdet.

Det er ledelsen på afdelingen, der har ansvaret for, at der foreligger de nødvendige lokale instrukser for modtagelse af rekvisitioner på parakliniske undersøgelser, udførelsen af undersøgelserne, formidling af undersøgelsesresultaterne og journalføringen af håndteringen af undersøgelserne (6. 5.2).

Retningslinjer og instrukser fratager dog ikke radiografer pligt til at nuancere i forhold til den enkelte situation. Dvs. retningslinjer og instrukser udgør et udgangspunkt, som bør følges videst muligt, kun i specielle tilfælde fraviges eller suppleres.

I *Vejledning om håndtering af parakliniske undersøgelser* (6) er overholdelse af eller afvigelse fra retningslinjer beskrevet:

"Det vil bero på en konkret vurdering af de givne omstændigheder, hvorvidt sundhedspersonen ved overholdelse af eller afvigelse fra en instruks har udvist omhu og samvittighedsfuldhed. Afvigelser fra en instruks vil således ikke nødvendigvis være udtryk for manglende omhu og

samvittighedsfuldhed. Afvigelser fra instruksen skal begrundes i patientjournalen" (6: pkt 6).

Det betyder, at det er vigtigt at radiografer dokumenterer afvigelser fra gældende instrukser.

Radiografi er et fag, der udøves i samspil mellem mennesker, til tider under pres og i uforudsigelige situationer. Derfor kan der opstå situationer i undersøgelses- og/eller behandlingsforløb, hvor flere valg synes lige gode og velbegrundede i situationen eller hvor ingen valg synes at være "forsvarlige" og hvor oplysninger eller viden først i efterforløbet

kan kaste lys over, hvilken beslutning der i virkeligheden ville have været den klogeste.

Som fagudøver i et fag, hvor der er handletvang med øje for patientens bedste i nuet og i situationen, kan *Etik for radiografer i Danmark* (9.) her være en hjælp til refleksion over trufne valg.

Etik for radiografer i Danmark tilbyder

fire perspektiver at drøfte udfordrende situationer eller problemstillinger ud fra, hvor valget kan afhænge af, hvilket særpræg den udfordrende situation frembød. Muligheden for at diskutere en situation fra flere perspektiver er selvfølgelig også til stede.

Med Etik for radiografers bud på god faglig praksis set fra hvert af fire valgte perspektiver, vil en drøftelse af en vanskelig situation sikkert vise, hvilke forhold, der har givet grund til refleksioner over situationen.

Dermed kan Etik for radiografer i Danmark være en værdig diskussionspartner, når - eller hvis - radiografer har brug for at tale om et eller flere

undersøgelsesforløb, der bliver ved at dukke op i erindringen på arbejdspladsen og kalder på en bearbejdning.

I de næste afsnit vil de aftaler og rettigheder, som gælder for sundhedspersonale, blive gennemgået; aftaler og rettigheder, som kan støtte radiografer i udøvelse af faglig forsvarlig praksis.

De fire perspektiver i Etik for radiografer i Danmark er:

- **Radiografen og patienten**
- **Radiografen og professionen**
- **Radiografen og samarbejdet**
- **Radiografen og samfundet**

AFTALER TIL STØTTE FOR FAGLIG FORSVARLIGHED

Vejledningen "Trivsel og sundhed på arbejdspladsen" (indgået ved OK08) indeholder anbefalinger til ledere med henblik på at styrke trivsel, men også på at underbygge god faglig kvalitet.

Der står blandt andet:

"Ledere bør lægge vægt på at give den enkelte medarbejder indflydelse på egne arbejdsforhold - herunder planlægning og udførelsen af arbejdsopgaver. Det er også en

forudsætning for trivsel, at der er sammenhæng mellem ressourcer og de krav, medarbejderne møder i hverdagen. Medarbejdergruppen og den enkelte medarbejder kan med fordel inddrages i tilrettelæggelsen af arbejdsopgaverne samtidig med, at der tages hensyn til arbejdspladsens samlede opgaver og drift" (10).

Videre står der også:

"For de fleste hænger trivsel sammen med oplevelsen af at kunne levere en god kvalitet i arbejdet. Hvis en arbejdsplads har ubalance mellem ressourcer og arbejds-mængde, kan det påvirke trivslen på arbejdspladsen og for den enkelte ansatte" (10).

RAMMER OG VILKÅR OG FAGLIG FORSVARLIGHED

Det ligger i autorisationsansvaret, at man som sundhedspersonale skal sige fra overfor urimelige vilkår i arbejdet, hvis de går ud over patienterne.

Fra den 1. januar 2011 er det muligt for patienter og borgere at klage over det samlede behandlingsforløb og få vurderet, om forløbet har været kritisabelt.

Det er væsentligt, at radiografer over for ledere både beskriver forholdene ligesom en vurdering af mulige konsekvenser for patienterne kan skitseres og gerne begrundes med evt. iagttagelser fra situationen (beskrivelse af oplevelsen/situationen – og hvad var manglerne i forhold til forsvarlig praksis?)

Det kan også være en idé at beskrive evt. løsningsforslag, blot må man hu-

ske, at det er lederens ret at fordele og lede arbejdet.

En skriftlig beskrivelse af situationen til lederen kan få stor betydning for behandlingen af en eventuel klage.

Hvis de faglige uforsvarlige forhold fortsætter, bør tillidsrepræsentanten (TR) for området kontaktes. Hun eller han har i sin egenskab af TR ret til en faglig drøftelse med ledelsen om arbejdsvilkårene. En anden mulighed er, at afdelingens TR sætter problemstillingen på som et punkt på dagsordenen til det næste møde i MED / samarbejdssystemet.

Det kan også være relevant at tage kontakt til arbejdsmiljø-repræsentanten, hvis de uforsvarlige forhold har indvirkning på kollegaers arbejdsmiljø og dermed har båret arbejdsmiljømæssige konsekvenser med sig.

LEDERE OG FAGLIG FORSVARLIGHED

Hvis en leder vurderer, at faglige uforsvarlige forhold hænger sammen med en ubalance mellem de faktiske opgaver og ressourcer (fx personale, teknisk udstyr, plads eller manglende tid), skal lederen rejse problemstillingen over for sin nærmeste leder; helst med en skriftlig redegørelse for eksempelvis:

- stigning i antal utilsigtede hændelser.
- længere ventetider.
- stigning i supplerende undersøgelser.
- øget sygefravær blandt personalet.
- flere patientklager.

Det er ligeledes væsentligt at gøre rede for skriftligt, hvad der allerede har været iværksat af initiativer i forhold til at ændre på situationen inden

for de givne rammer. Det kan være ændringer, der er foretaget i relation til arbejdets organisering, ændring i tilrettelæggelse af arbejdstider eller forsøg med ændret vagtsammensætning (f.eks. nye og erfarne medarbejdere i vagt sammen).

Er det fortsat ikke muligt at få ændret på faglige uforsvarlige forhold, er også ledere velkomne til at rette henvendelse til Radiograf Rådets sekretariat. Efter en konkret vurdering af sagen, har Radiograf Rådet mulighed for at anmode om en faglig drøftelse med den øverste ledelse.

OM YTRINGSFRIHED

Ansatte i sundhedsvæsenet har, som alle andre borgere i Danmark, en grundlovssikret ret, der giver den enkelte mulighed for – hvad enten man er leder eller radiograf uden ledelsesansvar – at fortælle omverdenen om uforsvarlige eller uværdige forhold i patientbehandlingen. Og særligt i forhold til ressourcespørgsmål har man som offentligt ansat en vidtgående frihed til at ytre sig.

Personalestyrelsen, KL og Danske Regioner har i 2007 udgivet en vejledning om *God adfærd i det offentlige* (11). Vejledningen fremhæver begreber som åbenhed, gennemsigtighed og troværdighed og det fremgår af vejledningen, at det betragtes naturligt, at en offentlig ansat med en grundig indsigt i og interesse for forholdene inden for eget arbejdsområde, også bidrager med viden og synspunkter i den offentlige debat.

Vejledningen lægger også op til at debat og åbenhed internt på arbejdspladsen bør være en naturlig ting; således at loyalitet mod arbejdspladsen ikke blot betyder at anerkende

trufne beslutninger, men også betyder at påpege eventuelle kritiske forhold på konstruktiv vis.

Før man vælger at tage bladet fra munden, er der dog visse overvejelser man bør gøre sig. Man må gøre sig klart, om man er underlagt loyalitetspligt og/eller sagen drejer sig om forhold, der er belagt med tavshedspligt eller kan være krænkende.

Hvornår må sundhedspersoner tale?

Loyalitetspligten gælder IKKE, når der er tale om ulovligheder eller om saglig/faglig kritik af konkrete forhold.

Hvornår skal sundhedspersoner tie?

Centralt placerede medarbejdere tæt på en beslutningsproces er undergivet visse begrænsninger om forhold, der vedrører deres eget arbejdsområde.

Man må heller ikke ytre sig om tavshedsbelagte/fortrolige oplysninger eller komme med ærekrænkende eller grove udtalelser.

Det kan være en god idé at orientere ledelsen om, at man agter eller

allerede har ytret sig i forhold til eget arbejdsområde. Man har imidlertid ikke pligt til det.

Man skal også være opmærksom på, at ledelsen kan fastsætte regler for, hvem der må udtale sig på arbejdspladsens vegne. En udtalelse skal derfor være ens egen.

Er man leder, vil der være en klar forventning om, at man har forsøgt at gå via de for-melle kanaler internt, inden kritisable forhold bringes op i pres-sen. Det samme vil i vid udstrækning også være gældende for radiografer uden ledelsesansvar.

Vælger man at ytre sig i det offentlige rum, så er det vigtigt at huske, at når eller hvis man på egne vegne deltager

i den offentlige debat og giver sin personlige mening til kende, er det legitimt at ytre sig om emner, der berører ens eget arbejdsområde.

Af God adfærd i det offentlige fremgår det om lovlige fremsatte ytringer, at de ikke kan danne grundlag for, at ledelsen – i kraft af sin almindelige ret til at lede og fordele arbejdet – anvender de såkaldte "negative ledelsesreaktioner" (11).

En lovlig ytring kan derfor ikke i sig selv føre til afskedigelse eller andre former for direkte eller indirekte sanktionering, som for eksempel ændring af den ansattes arbejdsområde, eller at den ansatte ikke tilgodeses i forbindelse med tildeling af løntillæg.

AFSLUTTENDE

Forhåbentlig kan dette lille skrift støtte professionens radiografer i at holde fast i, hvad der skal til for at udøve faget på kompetent, forsvarlig og etisk vis, så stoltheden over at gøre en forskel i patienters undersøgelse og behandling, kan bevares.

REFERENCER:

1. Sundheds- og Ældreministeriet. LBK 1188 af 24/09/2016. Bekendtgørelse af Sundhedsloven.
2. Sundheds- og Ældreministeriet. LBK nr 990 af 18/08/2017. Bekendtgørelse af lov om autorisation og om sundhedsfaglig virksomhed (Autorisationsloven)
3. Sundheds- og Ældreministeriet. BEK nr 975 af 16/12/1998. Bekendtgørelse om medicinske røntgenanlæg til undersøgelse af patienter.
4. Sundheds- og Ældreministeriet. BEK nr 1090 af 03/09/2007. Bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om medicinske røntgenanlæg til undersøgelse af patienter.
5. Sundheds- og Ældreministeriet. VEJ nr 9808 af 13/12/2013. Vejledning om identifikation af patienter og anden sikring mod forvekslinger i sundhedsvæsenet.
6. Sundheds- og Ældreministeriet. VEJ nr 9207 af 31/05/2011. Vejledning om håndtering af parakliniske undersøgelser.
7. Sundheds- og Ældreministeriet. BEK nr 1219 af 11/12/2009 Bekendtgørelse om autoriserede sundhedspersoners benyttelse af medhjælp.
8. Sundheds- og Ældreministeriet, Danske Regioner og KL. 2016. Nationale Mål for Sundhedsvæsenet.
9. Radiograf Rådet. 2008. Etik for radiografer i Danmark.
10. Danske Regioner og KTO. 2008. Trivsel og sundhed på arbejdspladsen. Vejledning
11. Personalestyrelsen, Danske Regioner og KL. 2007. God adfærd i det offentlige.

Radiograf Rådet

HC Ørstedsvej 70, 2.tv.
1879 Frederiksberg C
www.radiograf.dk

Tlf. +45 35 37 43 39
Fax. +45 35 37 43 42
kontakt@radiograf.dk